

Юридичні науки

УДК 340.136(477)"19/..."

Ворфоломєєва Тетяна Сергіївна

студентка юридичного факультету

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Науковий керівник:

Лісна Іванна Стефанівна

кандидат юридичних наук,

завідувач кафедри історії та теорії держави і права

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ В НОВІТНІЙ ПЕРІОД

***Анотація.** В статті проаналізовано основні етапи становлення незалежності України в період з початку ХХ століття і до нашого часу та закріплення цього процесу в нормативно-правових актах.*

***Ключові слова:** Універсали Центральної Ради, Акт злуки УНР та ЗУНР, Акт проголошення незалежності України, Конституція України.*

Цього року наша держава відсвяткувала 30-річний ювілей своєї незалежності. Може видатись, що тридцять років – чималий строк. Проте не для держави, яка є нащадком Київської Русі. Не для держави, що протягом багатьох століть відстоювала своє право на незалежність від агресивних сусідів, що постійно зазіхали на території України. В цій статті ми не ставимо за мету дослідити всі нормативно-правові акти, якими в різні часи унормовувались чисельні спроби закріпити незалежний статус України або її окремих територій, проте проаналізуємо ті, які було прийнято протягом останнього століття, включаючи наш час.

Аналізуючи історичні етапи становлення державності України протягом 1918 – 2021 років, слід виділити такі нормативно-правові акти, які законодавчо закріпили незалежність наших земель:

1. IV Універсал Української Центральної Ради. Прийнятий 22 січня 1918 року. Відповідно до цього нормативно-правового акту Українська народна республіка відмовилася від автономії та федералізації з колишніми російськими регіонами [1]. Зміст Універсалу має чотири головні напрями, а саме: проголошення самостійності Української Народної Республіки, доручення Раді Народних Міністрів укласти мир з Центральними державами, оповіщення оборонної війни з більшовицькою Росією, декларування основ внутрішнього соціально-економічного будівництва й окреслення заходів для припинення війни з Центральними державами. IV Універсал став завершенням складного розвитку українського визвольного руху доби революції, що почав свої витoki в березні 1917-го року і упродовж одного року пройшов еволюцію від культурницьких вимог, ідей політичної автономії та федерації до усвідомлення необхідності власної незалежної держави.

2. Революційні події, які відбувалися в Наддніпрянській Україні, проголошення державності сприяли піднесенню національного руху в південно-західній Галичині. Під час розпаду Австро-Угорщини українці, які там проживали, отримали право на самовизначення. І вже 1 листопада 1918 року було проголошено Західно-Українську Народну Республіку. 13 листопада Українською Національною Радою був затверджений тимчасовий Основний Закон, відповідно до якого за створеною Українською державою закріплювалася назва Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), визначалися її кордони, герб і прапор [2, с. 322]. Лідери молодих держав УНР та ЗУНР почали перемовини про об'єднання Наддніпрянської України з Наддністрянською.

3. В результаті перемовин лідерів УНР та ЗУНР 1 грудня 1918 року у Фастові було підписано «передвступний» договір про злуку обох республік в одну державу. 3 січня 1919 року Українська Національна Рада ЗУНР у Станіславові затвердила договір і прийняла ухвалу про об'єднання двох частин в одну державу. 22 січня 1919 року на Софійському майдані в Києві було урочисто проголошено Акт злуки УНР та ЗУНР в єдину незалежну державу. У зачитаному на зборах «Універсалі соборності», зокрема, відзначалося: «Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – Західноукраїнська Народна Республіка (Галичина, Буковина, Угорська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Нарешті, здійснилися віковічні мрії, якими жили та за які умирали українці. Однині є єдина незалежна Українська Народна Республіка» [3].

Після проголошення об'єднання УНР і ЗУНР 22 січня 1919 року питання єдності української нації в українській політичній думці вже ніколи не ставилося під сумнів. Упродовж багатьох десятиліть Акт злуки 22 січня 1919 року залишався символом віри, ідейним імперативом боротьби за незалежну, соборну державу.

Але після рокових невдач під час Української революції державність зберегти не вдалося. Українці були змушені продовжувати боротися за свою державність. Шлях України до незалежності був тернистим, проте незламним було прагнення українського народу до свободи. Із затвердженням більшовицької влади в Україні свята на честь проголошення незалежності УНР та Дня Соборності не відзначалися, ці «контрреволюційні свята» почали стиратися із пам'яті людей. Але спогади про об'єднання УНР і ЗУНР в єдину Українську Державу зберігали мешканці Західної України. Свято Соборності вперше відзначалося на державному рівні 22 січня 1939 року в Карпатській Україні в м. Хусті. Так закарпатці вшанували волю українців, яка була висловлена на з'їзді

Всенародних зборів. Це був не просто протест, а найбільша за 20 років демонстрація українців у складі Чехословаччини, в якій взяли участь понад 30 тис. осіб. Проте мало минути пів століття для того, щоб українці знову змогли повернутись до шляху розбудови державності [4, с.6].

4. У 71-у річницю Акта злуки (22 січня 1990 року) в Україні відбулась масова акція - «живий ланцюг» - від Львова до Києва, в якому за руки взялись більше мільйона людей. Це був символ єдності східних і західних земель України та ушанування подій Української революції. Це було свідченням того, що український народ подолав страх перед комуністичним режимом та готовий протистояти комуністичній партії. Дана подія стала передвісником падіння СРСР і відновлення незалежної України.

5. 24 серпня 1991 року позачергова сесія Верховної Ради УРСР прийняла Акт проголошення незалежності України. В цьому нормативно-правовому акті зазначалось, що «продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави – України» [5]. Акт проголошення незалежності України був схвалений всеукраїнським референдумом 1 грудня 1991 року. Всього в референдумі прийняли участь 84,18% населення України, з них 90,32% віддали свій голос в підтримку незалежності.

6. Із моменту проголошення незалежності України наша молода держава переживала ряд державних криз. Зокрема 22 листопада 2004 р. розпочалась Помаранчева революція (Майдан) як реакція на масові фальсифікації, які вплинули на результати виборів Президента України. Підґрунтям об'єднання опозиції стали західні і центральні області України.

На захист своїх демократичних прав до Києва приїхало сотні тисяч людей зі всієї України. Вони боролися за призначення Верховним судом повторного другого туру президентських виборів. На екстреному засіданні Верховної Ради України приймається Постанова «Про політичну кризу в державі, яка виникла в зв'язку з виборами Президента України», якою визнають недійсними результати другого туру голосування, а також оголошують недовіру Центральній виборчій комісії у зв'язку з неналежним виконанням обов'язків, передбачених Конституцією та законами України. Верховна Рада пропонує Президенту до 1 грудня внести на розгляд парламенту подання про дострокове припинення повноважень членів ЦВК і внести кандидатури нових членів ЦВК, попередньо узгоджені з парламентськими фракціями і групами. Тим часом Захід висловлює тривогу щодо можливого розколу України. «Єдність України - життєво важлива», - заявляє верховний представник ЄС із зовнішньої політики і безпеки Хав'єр Солана. З аналогічною заявою виступив Генеральний секретар НАТО Яап де Хооп Схеффер, підкресливши, що територіального розколу України в жодному разі не можна допустити. Президент Польщі Олександр Кваснєвський вказує на існування «реального ризику» розпаду України на Схід і Захід. Європейські лідери підтримують ідею проведення повторного голосування як можливий крок до виходу з політичної кризи [6]. 3 грудня 2004 року Верховний Суд України визнав численні факти порушення законів і Конституції України в ході виборів. Зрештою під тиском громадськості в результаті повторних виборів 26 грудня 2004 року Президентом України було обрано В. А. Ющенко. Здавалось би, українському народу вдалось домогтись справедливості та відстояти свій демократичний вибір, проте саме в цей час було закладено початок ментального роз'єднання України на проєвропейський Захід та проросійський Схід.

7. Наступним кроком українського народу до реальної незалежності держави була Революція Гідності - акція проти свавілля правоохоронних органів та сил спецпризначення, проти корупції, а також задля підтримки європейського вектора зовнішньої політики України. Після прийняття Кабінетом Міністрів України рішення відносно зупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом почалися масові протести. Народ, виходячи на Майдан, реалізовував своє конституційне право, адже відповідно до ст. 44 Конституції України, «ті, хто працюють, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів», а ст. 34 вказує, що «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань» [7]. На жаль, тодішня влада стала всупереч бажанню народу об'єднатися та почала силові акції, в результаті яких загинуло 106 осіб, поранено 1372 [8]. Революція Гідності продемонструвала прагнення українського народу до євроінтеграції, можливість спільними зусиллями досягати поставлених цілей, зокрема 7 лютого 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору). Метою запропонованих Законом змін є законодавче закріплення в Конституції України цивілізаційного вибору, європейської ідентичності Українського народу та незворотності стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору.

На жаль, Революція Гідності мала не лише позитивні результати, зокрема закріплення європейського вектору розвитку держави, повалення антидемократичного режиму Януковича, розрив васальних відносин з РФ. Події в Україні того часу дали привід РФ під гаслом «защиты

русскоговорящего населения Украины» провести підступну анексію Криму, посіяти смуту в Донецькій та Луганській областях, підтримуючи терористичні угруповування ЛНР-ДНР. Військова агресія РФ, що почалась в квітні 2014 року, триває і досі. Кожного дня уносячи життя наших військовослужбовців, рахунок яких вже йде на десятки тисяч. Незважаючи на чисельні докази причетності РФ до збройного конфлікту, офіційна РФ не підтверджує факту вторгнення в Україну, тому з українського боку війна розглядається як неоголошена, юридично на сході України триває Антитерористична операція та Операція Об'єднаних Сил. Російська влада неодноразово заявляла про своє несприйняття Антитерористичної операції й вимагала її припинення та початку переговорів з бойовиками. Зустрічі у тристоронній контактній групі в 2020 р. виявили такі досягнення, як неповне перемир'я, але в перші місяці перемир'я справді працювало та ненадовго - з кінця зими 2021 року фронт знову запалав, про припинення вогню навіть не йдеться. Ми можемо відверто сказати, що війна на сході не припинилася та триває до сьогодні.

Отже, протягом останнього століття Україна практично реалізувала своє право на самовизначення та незалежність, що послідовно закріплювалось в IV Універсалі Української Центральної Ради, Акті злуки УНР та ЗУНР, Акті проголошення незалежності України, Законі про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору).

Література

1. Універсал Української Центральної Ради (IV) від 09 січня 1918 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18#Text>.
2. Історія держави і права України : підручник : у 3 т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. Т. 1. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»». 2003. 656 с.
3. Універсал Директорії Української Народної Республіки від 22 січня 1919 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004300-19#Text>.
4. Полянський О. Соборність України: територіальний і ментальний аспекти // Вільне життя плюс. 2017. № 7. С. 4-7.
5. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради Української РСР від 24 серпня 1991. Відомості Верховної Ради 1991, № 38, ст. 52. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
6. Переосмислити Ющенко. Без помаранчевої революції не було б Євромайдану. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/31119866.html>
7. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top>
8. Революція Гідності. Згадаймо головне. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2122489-revolucia-gidnosti-zgadajmo-golovne.html>.